

Remissyttrande över SOU 2026:31 Ett investeringsprogram för kultur

Sammanfattande ställningstagande

Statens museer för maritim-, transport- och försvarshistoria (SMMTF) välkomnar utredningens ambition att stärka kulturens långsiktiga finansiering genom ökade incitament för privata gåvor och utvecklade former för samverkan. Myndigheten bedömer att förslagen kan bidra till att bredda kultursektorns finansieringsbas och stärka möjligheterna att genomföra investeringar inom kulturarv, forskning, kunskapsuppbyggnad och publik verksamhet. Samtidigt vill myndigheten framhålla att privat finansiering i de flesta fall behöver ses som ett komplement till den offentliga finansieringen och inte förändra statens grundläggande ansvar för de nationella kulturinstitutionernas verksamhet.

Allmänna synpunkter

SMMTF delar utredningens bedömning att det finns behov av att skapa bättre förutsättningar för breddad finansiering inom kulturen. För museisektorn kan donationer och andra former av externfinansiering bidra till att möjliggöra satsningar som annars kan vara svåra att genomföra inom ramen för ordinarie finansiering. Detta gäller inte minst verksamheter kopplade till bevarande, digitalisering, forskning och tillgängliggörande av kulturarvet. Samtidigt är det viktigt att reformerna utformas på ett sätt som värnar kulturinstitutionernas självständighet, långsiktighet och höga förtroende hos allmänheten. För SMMTF är det en grundläggande utgångspunkt att extern finansiering utgör ett komplement till den offentliga finansieringen. Kulturinstitutioner med nationella uppdrag behöver ha en långsiktigt stabil finansiering för att kunna fullgöra sina uppgifter. Möjligheterna att attrahera donationer eller annan extern finansiering varierar över tid och mellan verksamheter och kan därför inte utgöra grunden för institutionernas långsiktiga verksamhet och utveckling.

Skattereduktion för gåvor till kultur

Myndigheten tillstyrker förslaget att kultur ska omfattas av systemet för skattereduktion för gåvor. Förslaget skapar bättre förutsättningar för privatpersoner, företag och stiftelser att bidra till kultursektorns utveckling och innebär att Sverige närmar sig de modeller som används i många andra europeiska länder. SMMTF bedömer att reformen kan bidra till ett ökat

intresse för donationer till kulturen och därmed stärka kulturinstitutionernas möjligheter att genomföra strategiska satsningar.

Statliga kulturmyndigheter som gåvomottagare

SMMTF tillstyrker utredningens förslag att statliga kulturmyndigheter ska kunna godkännas som gåvomottagare. Det är enligt myndighetens uppfattning en grundläggande förutsättning för att reformen ska få genomslag inom den statliga kultursektorn. Många av landets större kulturinstitutioner bedrivs i myndighetsform och bör därför omfattas av samma möjligheter att ta emot skattefria gåvor som privata kulturaktörer.

För SMMTF är donationsmottagande särskilt relevant mot bakgrund av myndighetens ansvar för omfattande samlingar och långsiktiga åtaganden kopplade till bevarande, forskning och tillgängliggörande av kulturarvet. Samtidigt är myndighetens möjligheter att påverka sina intäkter och bygga upp eget kapital begränsade av de regelverk som gäller för statliga myndigheter. Möjligheten att ta emot donationer kan därför skapa bättre förutsättningar att finansiera insatser inom exempelvis bevarande, forskning, dokumentation, digitalisering och pedagogisk verksamhet. Sådana insatser utgör ofta långsiktiga investeringar i det nationella kulturarvet och kan i vissa fall vara svåra att genomföra enbart inom ramen för ordinarie finansiering.

Samtidigt anser SMMTF att det finns behov av ytterligare förtydliganden av regelverket. Myndigheten efterfrågar särskilt klargöranden av hur det föreslagna systemet för skattereduktionsgrundande gåvor förhåller sig till befintliga bestämmelser om donationer till statliga myndigheter. Ett tydligt regelverk är nödvändigt för att säkerställa en rättssäker och enhetlig hantering av donationer inom staten.

Myndigheten vill också framhålla att donationer till statliga kulturinstitutioner förutsätter hög grad av transparens. Det ska vara tydligt vilka krav som ställs på kännedom om gåvogivaren, hur eventuella villkorade gåvor ska hanteras och vilka bedömningar som behöver göras för att säkerställa att gåvor inte ger upphov till intressekonflikter eller riskerar att påverka verksamhetens integritet.

Matchningssystem och offentlig medfinansiering

SMMTF är i grunden positivt till utredningens förslag om offentlig matchning av privata donationer. Matchningssystem kan skapa incitament för ökat givande och bidra till att mobilisera ytterligare resurser till kultursektorn. För museisektorn kan sådana modeller vara särskilt värdefulla vid större satsningar.

Myndigheten ser dock ett behov av ytterligare förtydliganden när det gäller ansvarsfördelningen i matchningssystemen. När offentliga medel används för att förstärka privata donationer bör det tydligt framgå vilken aktör som ansvarar för bedömningar av givare, eventuella intressekonflikter och andra omständigheter som kan påverka förtroendet för verksamheten. SMMTF bedömer att detta är särskilt viktigt för statliga kulturmyndigheter.

Myndigheten ser även behov av att klargöra vad som händer om en donation lämnas med förväntan om offentlig matchning men där matchning senare inte beviljas. Det behöver framgå om donationer kan villkoras av att matchning beviljas samt hur sådana situationer ska hanteras av både gåvomottagare och den aktör som administrerar matchningssystemet. Utan sådana förtydliganden riskerar osäkerhet att uppstå för såväl givare som mottagare.

Armlängds avstånd

SMMTF har redan idag utmaningar med att externa bidragsgivare på olika sätt vill närma sig diskussion om museernas innehåll. Med ökade möjligheter till donationer vill myndigheten särskilt understryka betydelsen av att principen om armlängds avstånd upprätthålls med ett tydligt stöd i villkoren för gåvorna. Museernas verksamhet ska grundas på myndighetens forskning och bedömningar och får inte påverkas av externa finansiärers intressen. Donationer bör till exempel aldrig medföra att givare ges inflytande över verksamhetens innehåll eller riktning.

Mot denna bakgrund anser myndigheten att regeringen bör överväga att ta fram nationella riktlinjer för statliga kulturmyndigheters hantering av donationer och matchade gåvor. En sådan vägledning skulle bidra till en mer enhetlig tillämpning och stärka förutsättningarna för att reformen kan genomföras samtidigt som kulturinstitutionernas oberoende värnas.

Avslutande bedömning

SMMTF tillstyrker huvudsakligen utredningens förslag och delar bedömningen att ökade möjligheter till privat givande kan bidra till att stärka kultursektorns utvecklingsförmåga. Myndigheten bedömer samtidigt att vissa delar av förslaget behöver förtydligas, särskilt när det gäller relationen mellan olika regelverk för donationer, ansvarsfördelningen inom matchningssystemen samt hanteringen av frågor som rör givarkontroll, villkorade gåvor och institutionellt oberoende. Ett sådant förtydligande skulle enligt myndighetens uppfattning bidra till att reformen kan genomföras på ett mer transparent och rättsäkert sätt.

SMMTF vill även framhålla att ett ökat inslag av privat finansiering förutsätter att mottagande organisationer har tillräckliga resurser och kompetens för att både identifiera och attrahera potentiella givare samt administrera, följa upp och förvalta inkomna donationer på ett ändamålsenligt sätt.

Beslut i detta ärende har fattats av ställföreträdande överintendenten Linda Norberg efter föredragning av enhetschefen för ekonomi och upphandling Johan Ericsson. I den slutliga handläggningen har även stabschefen Pia Nyström deltagit.

Linda Norberg

Johan Ericsson

Dokumentet har signerats elektroniskt och saknar därför underskrifter.